

SZINEK KÉNESY MARIANNA- ORBÁN ELVIRA-JUHÁSZ ATTILA

Családtámogatás a szlovák közpolitikában

MARIANNA SZINEK KÉNESY – ELVIRA ORBÁN – ATTILA JUHÁSZ
FAMILY SUPPORT IN THE SLOVAK PUBLIC POLICY

316.356.2(437.6)
316.728(437.6)
314.6(437.6)

Slovakia. Demography. Family. The social situation of households. Family support. Taxation system.

1. Bevezetés

A rendszerváltást kísérő gazdasági és társadalmi fordulat az önmegvalósítás lehetőségét kínálta a fiatal generációknak és ezzel párhuzamosan az individualizmus elterjedését hozta magával. A családi magatartásban erős eltolódás észlelhető a kilencvenes évek elejétől a nyugat-európai családmódel felé, melynek kísérő jelenségei többek között az alacsony születésszám, a gyermekvállalási kor kitolódása, a házasságkötések számának csökkenése, és ezzel egy időben a házasság intézményének gyengülése.

A kedvezőtlen demográfiai változások eredményeképpen Szlovákia népessége a jelenlegi termékenységi szint mellett szükségszerűen fogy. Amennyiben a társadalom azt kívánja, hogy fennmaradjon, feltétlenül meg kell keresnie a módját, hogy az egymást követő nemzedékek létszáma biztosítsa az egyszerű reprodukciót. Az alacsony gyermekszám a népesedés csökkenése mellett továbbá számos olyan gazdasági és társadalmi problémát teremthet, melyeknek messzemenő hatásai máig nem kellőképpen tisztázottak. Vajon meg lehet-e fordítani ezt a folyamatot és milyen módon?

A tanulmány elsősorban a fenti kérdésekre kutatja a választ. Az első rész a családok demográfiai és szociális-gazdasági helyzetével foglalkozik; a második rész a családtámogató intézkedések felosztását, céljait és lehetséges hatásait mutatja be; a harmadik rész a szlovák közpolitika családtámogató elemeit tárja fel, külön ki térvé az adórendszer változásainak hatására az egyes kitüntetett családmódellek esetében.

2. Családok demográfiai helyzete Szlovákiában

A kelet-közép-európai régió országaihoz hasonlóan Szlovákia is óriási demográfiai változásoknak lehetett szemtanúja az állami szocializmusból a piacgazdaságba va-

28 Szinek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

ló átmenetet követően. A népesség összetételének alakulása indokolttá, sőt megkerülhetlenné tette a családtámogatási rendszerek és a családpolitika újraformálását. Az egyik legszembetűnőbb kísérője a változásoknak a csökkenő születési arány volt: a rendszerváltást követően a posztszocialista államokban jegyezték a világon a legalacsonyabb termékenységi mutatókat: a régióban az egy nőre eső élve születések átlaga 2,00-ról 1,3-ra esett vissza¹ (Rostgaard 2004). Szlovákiában az UNICEF adatai szerint 2004-ben a termékenységi mutató még ezt az átlagot sem érte el a maga 1,2-es értékével.²

2.1. Csökkenő születésszám

A szlovákiai lakosság demográfiai viselkedésének komplex változása a születési arányszám alakulásának jelenlegi folyamatával is jellemezhető. A születések számának csökkenése egyben összefonódik a hagyományos családmodell gyengülésével, ennek ellenére a gyermekvállalás mindmáig elsősorban a család kötelékén belül történik.

A hetvenes években Európa a demográfiai folyamatokat tekintve is kettészakadt: míg nyugaton a házasságok számához hasonlóan a születési arányszám is csökkenni kezdett, és ezzel egyidőben a gyermekvállalás időpontja is kitolódott; addig Kelet-Európára magas születési arányszám és az anyák viszonylag fiatal kora volt jellemző. Szlovákiában a hetvenes években erős pronatalista állami politika érvényesült: az állam szociális és lakáspolitikáján keresztül kívánta erősíteni a család intézményét, a családi értékeket és támogatni a gyermekes családokat, melyet többek között a tömeges lakásépítések, a fiatal házasokat támogató kedvezményes kölcsönök, az anyasági szabadság meghosszabbítása, a családi pótlék emelése és az óvodák és bölcsődék számának emelése kísérte. A kedvező családpolitikai rendszernek köszönhetően nőtt a gyermekvállalások száma csakúgy, mint a különböző születési mutatók.

A rendszerváltást kísérő társadalmi és politikai változások kihatottak a lakosság gyermekvállalási viselkedésére, mely közeledni kezdett a nyugat-európai modellhez. A piactudományra való áttérést olyan, eddig nem ismert jelenségek követték, mint az emelkedő munkanélküliség és a magas infláció. Az individualizmus térhódítása és a hatékony fogamzásgátló módszerek bevezetése tovább erősítette a családok meggyengült gazdasági-szociális helyzetének negatív hatását a lakosság termékenységi magatartására.

Ennek nyomán a termékenység a kilencvenes évek elején radikálisan visszaesett. A legintenzívebb csökkenést 1993–1995 között jegyezték – ebben az időszakban az élve születések száma megközelítőleg 12 ezerrel esett vissza, a termékenység pedig 21,2%-kal csökkent (Pilinská 2004). A 2001-es év vízválasztónak számít Szlovákia lakosságának demográfiai alakulásában: ebben az évben először nem növekedett, hanem 844 személlyel csökkent a természetes népszaporulat. 2003-tól mind az élve születések száma, mind a termékenység növekvő tendenciát mutat: 2004-ben 53 958 gyermek született, az egy nőre számított teljes termékenységi arányszám 1,24 volt – a gyermekvállalásban beállt kedvező fordulat ellenére azonban Szlovákia jelenleg is a legkisebb termékenységgel rendelkező országok körébe sorolható.³ A születésszám csökkenésének hátterében nem kizárólag a lakos-

ság értékrendi változását kell keresnünk: a családok változatlanul gyermekcentrikus beállítottságúak, nem jellemző az akaratlagos gyermektelenség, a családok jelentős része azonban továbbra is az egy-, legfeljebb a kétgyermekes családmódel megvalósítására törekszik (Matulník – Ritomský – Pastor 2003).

2.2. A családalapítást és gyermekvállalást befolyásoló demográfiai és társadalmi tényezők

2.2.1. Szülők családi állapota – házasodás és alternatív együttélési formák

Szlovákiában a házasság még mindig az együttélés legelterjedtebb formája, annak ellenére, hogy az utóbbi években a párkapcsolatok más formái is egyre elterjedtebbek. A házasságkötések alakulása több évtizeden keresztül két fő tényező kombinációjával volt jellemezhető: a házasságkötések számának növekedésével, valamint a házasulandó felek fiatal korával. Miután máig a házasság kötelékein belül születik a legtöbb gyermek, a házasságkötések számának vizsgálata a családok viselkedésének és helyzetének elemzésével foglalkozó tanulmányozások homlokterében áll.

A második világháborút követően a házasságkötések száma Európa-szerte növekedett. A növekedési hullám egészen a hatvanas évek közepéig tartott, amikor a lakosság fejlődésében jellegzetes fordulat következett be: míg Nyugat-Európában a házasságkötések száma csökkenésnek indult, addig Szlovákiában, más kommunista rendszerű országokhoz hasonlóan, a házasságkötések száma tovább növekedett; és ezzel egy időben fokozatosan csökkent a házasulandó felek életkora. A hetvenes nyolcvanas éveket a házassági magatartás kiegyensúlyozottsága jellemezte. A legnagyobb házasulási hajlandóságot ebben az időszakban mindkét nem esetében a 20–24 éves korúak mutatták, ötéves intervallumokat összehasonlítva a legmagasabb házassági arányt 1975-ben jegyezték.

A házasságkötések intenzitásának a csökkenése, mely az új társadalmi viszonyokra való reakcióként fogható fel, a legmarkánsabban a kilencvenes évek első felében jelentkezett. A házasságkötések száma 1990-től 2001-ig csökkenő tendenciát mutatott: 2001-ben jegyezték 1920 óta a legalacsonyabb házasodási arányt. A házassági arány csökkenése a változásokat követő években szorosan összefüggött az állam gazdasági és társadalmi transzformációjával, melyeket növekvő háztartási kiadások, a szociális politika reformja, a fiatal házasoknak nyújtott kedvezményes hitelek megszüntetése, valamint a tömeges lakásépítések leállítása jellemezte. 2002-től a házasságkötések intenzitása újra növekvő tendenciát mutat.⁴

A házasságok felépítése hosszú ideje két fő jellemzővel írható le. Az első a házasságok homogenizálódása a házasulandó felek iskolázottságát tekintve, más szavakkal gyakrabban lépnek házasságra azonos iskolázottsággal rendelkező párok. 1990-ben az azonos iskolázottsággal rendelkező felek által kötött házasságok az ebben az évben jegyzett házasságok 50%-át tették ki, ez az arány 2004-re 62,8%-ra emelkedett. A második jellemző a középiskolai, illetve a felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosság házasságkötési arányának növekedése, ami összefüggésben áll a lakosság iskolázottsági szintjének növekedésével (Pilinská 2004).

A házasságon kívüli párkapcsolatok egyre elterjedtebb és társadalmilag elfogadottabb formái az együttélésnek. A házasságtól az együttélésig való eltolódás a csa-

30 Színek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

ládi magatartásban megfigyelhető egyik legnagyobb változás. Szlovákiában a rendszerváltásig az együttélés mint a házasság alternatívája csupán egyedülálló esetekben fordult elő, tükrözve a nyilvánosság elutasító véleményét az együttélés alternatív, házasságon kívüli módjaival szemben – a tartós párkapcsolatok egyetlen elfogadott formájának a házasság számított. A házasságról való döntésben jelentős szerepet játszott továbbá az aktuális lakáspolitiká, mely a házastársakat előnyben részesítette az egyedülálló kérvényezőkkel szemben.

2.2.2. Válás

A válások száma Szlovákiában a második világháborút követően folyamatosan növekedett; míg Európában a hatvanas évektől jegyezték a válások számának jelentős növekedését, Szlovákiában egy évtizeddel később, a hetvenes években indult meg ez a folyamat. Mint a házasságkötések számának elemzésekor láttuk, a hetvenes évek elején kiemelkedően sok házasságot kötöttek, a válások ugyanezen évtizedben, illetve a következőben elsősorban ezeket, a fiatalon kötött házasságokat érintették. Statisztikai adatok tanúskodnak róla, hogy a házasságok törékenyebbek, mint valaha: míg Szlovákiában 1970-ben 100 házasságkötésre 9,5 válás jutott, addig 2001-ben ez az érték 43,7-re emelkedett.⁵ A legtöbb válást 2002-ben mondták ki, ekkor számuk a 11 ezres határt súrolta.

A nők és a férfiak közötti társadalmi viszony az utóbbi évtizedekben alapvető változásokon ment keresztül. A női emancipáció, a liberalizációs folyamatok, a munkaviszonyok és munkavállalók körének megváltozása, a nők pénzügyi önállósodása, a vallás csökkenő befolyása a nemek szerepének átértékelődéséhez vezetett. A házasság idősebb korra halasztása és a házasulandó felek iskolázottsági szintjének növekedése alapján azt várhatnánk, hogy a párok felkészültebben, érettebben lépnek frigyre egymással, ami alacsonyabb válási arányszámot indukálna. A skandináv országok tapasztalatai azonban ezt a feltevést nem támasztják alá, épp ellenkezőleg, azt mutatják, hogy a válások számának csökkenésével a közeljövőben Szlovákiában sem számolhatunk.

2.2.3. A gyermekvállalási kor kitolódása

A családalapítási szokásokat hosszú évtizedeken keresztül a házasulandó felek fiatal kora és a fiatalkori gyermekvállalás jellemezte. Ennek a folyamatnak a változásai már a rendszerváltás előtt megjelentek, azonban csupán a kilencvenes években váltak egyre meghatározóbbá. A szülő nők korösszetételében jelentős változásokat figyelhetünk meg: míg a hetvenes és nyolcvanas években a 20–22 éves korosztály körében jegyezték a legmagasabb termékenységet, addig a kilencvenes években erősen visszaesett a fiatalok gyermekvállalási kedve, aminek következtében jóval kisebb arányban születik meg az első 1-2 gyermek a nők 25 éves koráig⁶ (Pilinská 2004). Egyre markánsabban rajzolódik ki annak a folyamatnak a körvonalai, miszerint a termékenység csökkenését az anyák „öregedése” kíséri.

2.2.4. Munkaerőpiaci konfliktusok

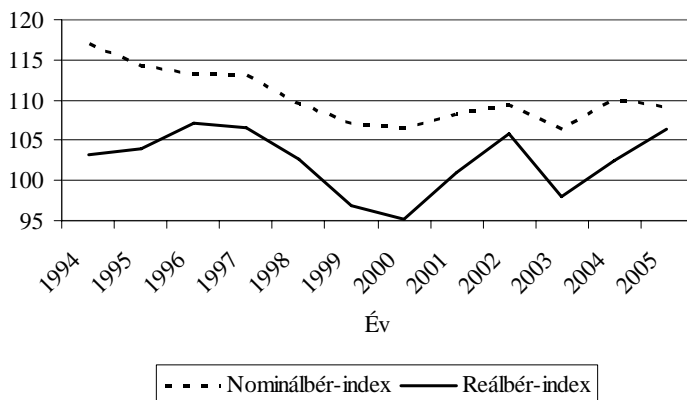
Az anyák és terhes nők munkahelyi diszkriminációja fontos probléma, mivel a gyermeket vállalni képes korú nők adják Szlovákiában a munkaerő 46%-át.⁷ Általános,

hogy egyre több nő halasztja későbbi időpontra a gyermekvállalást, amikor már munkahelyi céljai és karrierje biztosítva vannak, valamint pénzügyileg stabil háttérrel rendelkeznek. A foglalkoztatott anyák gyermekvállalási kedvének csökkenése egyértelműen arra mutat, hogy a jelenlegi munkapiaci körülmények nem, illetve kevésbé támogatják a gyermekvállalást, mint a rendszerváltás előtt. A piacgazdaság erősödése keményebb munkafeltételeket eredményezett, ami magában is a negatív diszkrimináció érzését váltotta ki a leendő és fiatal családanyák körében. A helyzetet tovább súlyosbítják a kisgyermekes családanyákról és terhes nőkről kialakított sztereotípiák (az állapotos nő kevésbé kompetens munkakörében, kisebb produktivitású és még sorolhatnánk). Egyre több nő érzi azt, hogy a gyermekvállalás csökkenti az anya munkaerő-piaci esélyeit: a munkaadók a foglalkoztatáskor mérlegelik, hogy a női munkaerő mennyire terhelhető a családi feladatok mellett, várható-e, hogy gyermekvállalás miatt hosszabb időre kiesik a munkából, gyermeke betegsége miatt hiányzik stb.

3. A családok szociális-gazdasági helyzete Szlovákiában

A Szlovák Statisztikai Hivatal⁸ adatai szerint az átlag nominálbérek 2005-ben elérték az 17 260 Sk-t, ami 2004-es összehasonlításban 9,2%-os emelkedést jelent. A nominálbérek ilyen nagyfokú emelkedését valószínűleg a magánszektor bérmódosításaiba belefoglalt 2004-es fogyasztói árindex (7,5%) is befolyásolta. Az átlag reálbérek a jelentősen alacsonyabb fogyasztói áraknak köszönhetően 6,3%-kal nőttek. 1997 óta 2005-ben jegyezték a legnagyobb reálbér-növekedést, amely a nominálbérek emelkedésén túl összefüggésben állt az infláció alacsonyabb mértékével is (2005-ben 2,7%, míg 2004-ben 7,5%). A reálbérek indexe 2005 harmadik negyedében 1995 óta a legnagyobb értéket érte el, ami annyit jelent, hogy egy átlag foglalkoztatott 1995 óta a keresetéből a legtöbb árut tudta megvenni. A megnövekedett reálkeresetek hatással voltak a családok kiadásainak és fogyasztásának alakulására: a háztartások végső fogyasztása 1,7%-kal nőtt 2005 során. A fogyasztói kosár egyes összetevőit tekintve 2005-ben az előző évhez viszonyítva leginkább az oktatással (32,2%) és az egészségüggyel (9,2%) kapcsolatos kiadások nőttek.

1. ábra. Reál- és nominálbérek alakulása 1994–2005 között

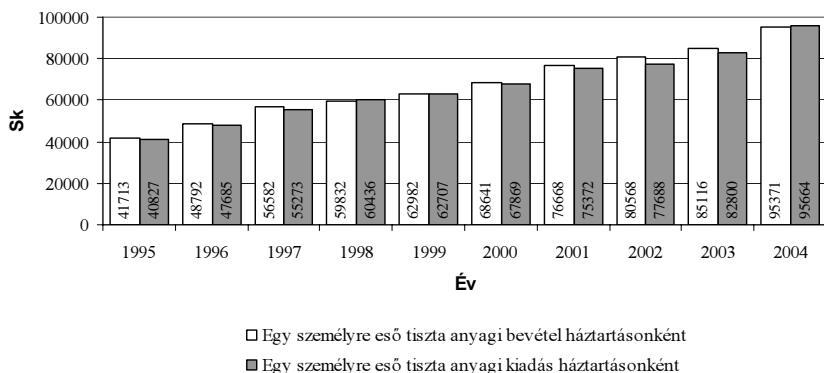

Forrás: www.statistics.sk.

32 Színek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

Mivel a háztartások különböző formái más-más fogyasztói szokásokkal élnek, ezért érdemes megfigyelni a fogyasztói árindex alakulását az egyes háztartások típusaira nézve. A Statisztikai Hivatal adatai szerint 2005-ben a 2004-es évhez viszonyítva a legnagyobb mértékben a három- és egygyermekes családok kiadásai nőttek (9,97%, illetve 9,39%), míg a gyermeket nem nevelő munkavállalók háztartásaiban a fogyasztói kiadások növekedése jelentősen alacsonyabb mértéket öltött: 2,6%-ot ért el csupán.

2. ábra. Háztartások éves bevétele és kiadása 1995–2004-ben

Forrás: <http://www.ueos.sk/mvrr.sr/isvov/s3/m6/catb.asp>.

A statisztikai mutatók a lakosság jelentős jövedelmi differenciáltságára mutatnak rá. Az egyik oldalon a családok bizonyos típusai anyagi szükséghelyzetben vannak és nagyban az állam szociális támogatásaitól függenek (pl. a nagycsaládosok vagy azon családok, ahol mindkét fél tartósan munkanélküli). A másik oldalon olyan családok állnak, akiknek nem jelent nehézséget mindennapi szükségleteik biztosítása (tipikusan egyes foglalkoztatási körökben, magasabb iskolai végzettség esetén, alacsony munkanélküliséggel rendelkező régiókban). A legnépesebb csoportot azonban azok a családok alkotják, amelyek jövedelmeiket és gazdasági modelljüket tekintve a szlovákiai átlagértékhez közel esnek – esetükben az életszükségletek biztosítása a jövedelmük jelentős részét felemésztí.

A 2003-as *Mikrocenzus* adatai szerint 2002-ben a háztartások 59,4%-a gyermektelen volt, 17,5%-uk egy, 16,8%-uk két gyermeket nevelt. A háztartásban egy személyre eső tiszta jövedelem a gyermeket nem nevelő háztartásokban volt a legmagasabb (8290 Sk), és az eltartott gyermekek számának növekedésével párhuzamosan folyamatosan csökkent (az öt és több gyermeket nevelő háztartások esetében csupán 2542 Sk-t ért el). A munkaviszonyból származó bevételek a gyermeket nem nevelő háztartásokban, illetve az egygyermekes háztartásokban szinte megegyezett (5088 Sk, illetve 5044 Sk). Lényeges különbséget a szociális támogatások terén láthatunk: a gyermeket nem nevelő háztartások egy személyre számítva 38,5%-kal magasabb szociális támogatást élveztek, mint az egy gyermeket nevelők. A szociális támogatásokat tekintve a leghátrányosabb helyzetben a két- és háromgyermekes háztartások vannak – az ő esetükben 942 Sk, illetve 978 Sk az egy személyre számított szociális juttatások összege.⁹

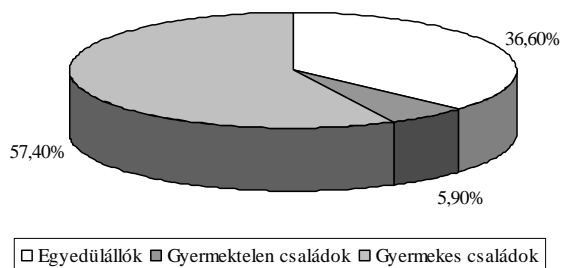
1. táblázat. A háztartások egy személyre számított bevétele az eltartott gyermekek száma szerint 2002-ben

Eltartott gyermekek száma		0	1	2	3	4	5 és több
Háztartások száma		1 128 237	333 078	319 339	85 563	21 049	11 711
Nettó bevétel személy/ háztartás (Sk)	munkaviszonyból származó bevétel	5 088	5 044	4 114	3 127	2 021	1 269
	szociális támogatások	2 849	1 099	942	978	1 130	1 191
	egyéb bevétel	70	84	63	45	17	4
	naturális bevételek	101	71	63	69	68	58
	összesen	8 290	6 411	5 242	4 279	3 296	2 542

Forrás: Mikrocenzus 2003 (www.sdf.sk/sdf_media/2004_mikrocenzus2003.pdf).

Az anyagi szükségét szenvedő lakosság összlakosságból vett arányát tekintve Szlovákia megalakulása óta 2005-ben érte el a legalacsonyabb szintet. Ezen személyek száma 2001-től fokozatosan csökkenő tendenciát mutat: a 2001-ben jegyzett 11,5%-ról 2005-re 6,9%-ra esett vissza. 2005-ben a havi átlagot tekintve 175 746 személy részesült szociális segélyben. Ebből 100 928 egyedülálló, 10 381 gyermeket nem nevelő család (2004-hez viszonyítva 19,8%-os növekedés) és 64 313 gyermekes család (az előző évhez viszonyítva 3%-os csökkenés). A gyermekes családokon belül a legnagyobb arányban az egy gyermeket nevelők csoportja van képviselve (39%), őket követik a kétgyermekes családok (29,8%).

3. ábra. Szociális segélyben részesülők a háztartás típusa szerint 2005-ben

Forrás: Správa... 2005

2. táblázat. A szociális segélyben részesülők struktúrája 2004–2005-ben

	2004		2005	
Egyedülálló	104 200	58,3%	100 928	57,4%
Gyermekek nélküli család	8 662	4,8%	10 381	5,9%
Gyermekekkel rendelkező család	66 269	37,1%	64 313	36,6%
Összesen	178 621	100,0%	175 746	100,0%

Forrás: Správa... 2005.

A Világbank 2002-es felmérése szerint – 2,15 USD-s szegénységi küszöböt véve alapul – a szélsőséges szegénység a lakosság 2,6%-át sújtotta. Ez az arány a szomszédos államokban jegyzett arányok kétszerese. A szélsőséges szegénységgel ellentétben (4,3 USD-s küszöb mellett) Szlovákia rendelkezett az egyik legalacsonyabb szegénységi aránnyal az európai és közép-ázsiai régióban (a háztartások

34 Szinek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

6,3%-a, a lakosság 8,6%-a tartozott ide)¹⁰ (World Bank 2002). Az átlagháztartások életszínvonala 2002 óta rohamosan nőtt, amely összefüggésben áll az ország 1998-as pénzügyi válsága után tapasztalható növekvő gazdasági teljesítményével (míg 1999-ben a reál GDP 1,5%-kal növekedett, 2004-ben a növekedés elérte az 5,5%-ot) (World Bank 2005).

A családok gazdasági helyzetének alakulását jelentősen befolyásolja a fiatal, gyermekvállalás előtt álló vagy kisgyermekes női munkaerő alkalmazásával kapcsolatos negatív megkülönböztetés. A megváltozott munkaerő-piaci feltételek mellett a munkaadók nem hajlanak túlságosan a szülői és professzionális szerep harmonizálása felé. Azon családpolitikai kezdeményezések, melyek az édesanyákat voltak hivatottak védeni (egyrészt a gyermekgondozás időszakában – biztosítva számukra a munkaerőpiacra való viszonylag zökkenőmentes visszatérést –, másrészt a többi munkavállalóval szembeni negatív diszkrimináció ellen) „kicsorbultak”: a munkaadók sok esetben kihasználják a törvény adta kikapukat a számukra „vesztésges”, „kevésbé produktív” vagy „nem kiszámítható” női munkaerő leépítésére.

4. Családtámogató intézkedések

A Szlovák Köztársaság családpolitikájának koncepciója kimondja, hogy „a család az élet keletkezésének, a személyiség formálódásának és az értékek elsajátításának helye. Ahhoz, hogy a család betölthesse a családtagokkal és a társadalommal szembeni funkcióját kedvező környezetre van szüksége, ahol ki tudja elégíteni saját anyagi, kulturális és lelki szükségleteit, és stabil és értékes kapcsolatokat tud kialakítani [...] A demokratikus állam feladata a családokkal szemben olyan jogi, gazdasági és intézményi feltételek kialakítása, melyek kellő teret biztosítanak a családok felelősségének érvényre juttatásának.”¹¹

A társadalomban általános egyetértés van a családok támogatásának szükségességéről – a konkrét megvalósítás terén azonban több nézet, vélemény ütközik. A legtöbb nyitott kérdés feltehetően továbbra is a támogatás formái és megvalósítása terén marad. A cél egy olyan egységes családtámogatási rendszer kialakítása, amely összefonódik az állam szociális, populációs és migrációs politikájával kölcsönösen támogatva egymást a felállított célok elérésében. A családok hatékony és racionális támogatásának előfeltétele a családok problémáinak, életszínvonalának és értékrendszerében felállt változásoknak szisztematikus felmérése.

4.1. Az állami családtámogatási politika stratégiai céljai

A családtámogatási politikát elérni kívánt céljai alapján két fő területre oszthatjuk: népesedési és szociális célú politikára. A népesedési célú politika középpontjában olyan környezet kialakítása áll, mely a gyermekvállaláshoz megfelelő életszínvonalat és önállóságot biztosít mindenütt, ahol a családok ennek elérésére önerőből képtelenek. A szlovák állami családpolitika alapvető stratégiai céljai a következők:

- a családok relatív gazdasági önállóságának elérése;
- a családok sikeressége funkcióik ellátásában;
- a házastársi és szülői kapcsolatok stabilitása, ami az egyenjogúságot és a szerepek elosztását illeti;

– a gyermekvállaláshoz szükséges optimális feltételek kialakítása.

Ezen hosszú távú célok a következő négy, az állam hatáskörébe tartozó területen kerülnek megvalósításra:

- a család és tagjainak jogi védelme;
- a családok gazdasági és szociális biztosítása;
- a gyermekek és fiatalok nevelése, felkészítése a házasságra és a szülői szerepre;
- a családtagok egészségének védelme.¹²

A családok életébe való állami beavatkozás országonként különböző, s összefüggésben áll többek között a családok életszínvonalával, a nemzeti tradíciókkal, a kialakult társadalmi értékrenddel, a lakosság igényeivel, és társadalmi megállapodáson alapszik. A nyugat-európai országok többsége nem helyesli a demográfiai folyamatokba való külső beavatkozást, ugyanakkor ezekben az országokban is létezik családpolitika, amely azonban nem népesedési indíttatású, hanem a gyermekvállalásból adódó terheket kívánja enyhíteni.

A népesedési célú politikák vizsgálatakor felmerül a kérdés, hogy az állami családpolitika mennyire befolyásolja a családok gyermekvállalási magatartását, illetve milyen szerepe van a gyermekszámmal kapcsolatos döntésekben. A csökkenő születésszám és a rendszerváltás után bekövetkezett családpolitikai restrikciók közötti szoros kapcsolatra utal, hogy a posztoszocialista országok közül egyedül Magyarországon voltak viszonylag stabilak a termékenységi mutatók 1990 és 1994 között, ami alapvetően a népesedési indíttatású családpolitika és családtámogatási rendszer megőrzésével és stabilitásával magyarázható. A családok nagy részét súlyító kedvezőtlen gazdasági helyzet és a mélyreható társadalmi változások ellenére is megőrződött a gyermekvállalási kedv. Az 1994–1998 között hatalmon lévő kormány a családpolitika céljait és eszközrendszerét is átalakította – ez lényegében a támogatások teljes vagy részleges megvonását jelentette, ami a születési mutatók rohamos visszaeséséhez vezetett.¹³ Ezek a változások utólag igazolták a családpolitika eredményességét, hatékonyságát. Több nyugat-európai ország – köztük Franciaország és Svédország – tapasztalatai is azt mutatják, hogy a kiszámítható, megbízható és tartósan érvényesülő családtámogatási intézkedések és formák eredményesen tudják befolyásolni a gyermekvállalási magatartást, különösen akkor, ha a gyermeknevelés teljes ciklusát átölelik. Nemzetközi tapasztalatok bizonyítják, hogy a közvetlen pénzügyi támogatások pozitívan, statisztikailag mérhető módon befolyásolják a termékenységi szintet, ugyanakkor csupán akkor igazán hatékonyak, ha kiszámítható gazdasági környezettel és kedvező gazdasági folyamatokkal párosulnak. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az anyagi támogatások nem csupán pénzbeli értékükön keresztül fejtik ki hatásukat a népesedési folyamatokra, nem elhanyagolható szerepük van a gyermeket nevelő családok társadalmi presztízsének növekedésében és megbecsülésében (Pongrácz 2002).

5. Családtámogatás a szlovák szociális rendszerben

A transzformációs folyamat a családpolitika, konkrétan az állami szociális támogatás területén 1994-ben kezdődött. A transzformációs folyamat célja egy egységes támogatási rendszer kiépítése volt az állam által elismert különböző élethelyzetek kialakulása esetén.

Az állami szociális támogatás rendszerének alapelve a gyermektelen és gyermekek családok közötti szolidaritás, ill. a magasabb és alacsonyabb bevétellel rendelkező gyermekek családok közötti szolidaritás (Stanek 1999, 201).

A szolidaritás a kölcsönös támogatás és segítségnyújtás és az ezen alapuló társadalmi összefogás filozófiája, amely az emberek együttélésének egyik alapelve, egyúttal a modern társadalom egyik jellemzője. A szolidaritásra épülő társadalom felelősséget vállal tagjai életkörülményeinek alakításáért, bizonyos mértékig a társadalom egészéért is felelős. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a szolidáris társadalomban a jó körülmények között élők együttműködnek a nélkülözők életkörülményeinek javításán. A szociális rendszerben a szolidaritás annyit tesz, hogy például betegség, baleset, munkanélküliség, életkor miatt vagy más okból támogatásra és segítségre szoruló egyénnek a társadalom biztosítja az ínséges időszakra az emberhez méltó körülményeket.

Az állam meghatározta azokat az élethelyzeteket, melyek megoldásában részt kíván vállalni, megelőzve ezzel a családok életszínvonalának nem kívánt csökkenését. Ilyen élethelyzetek elsősorban a gyermekvállalás, a gyermeknevelés, a gyermek iskoláztatása, a súlyosan fogyatékos gyermek jelenléte a családban, az egyik családfelettartó átmeneti vagy tartós hiánya, a családtag elhalálása.

A szlovák állam a gyermekek családokat közvetlen és közvetett anyagi segítség rendszerén keresztül kívánja támogatni. A közvetlen anyagi segítség rendszerét képezik az állami szociális támogatások, a nyugdíjbiztosítás és a betegbiztosítás járulékai, a szociális segély és egyes kapcsolódó támogatások, valamint az egyéb juttatások, mint az ösztöndíj és az új házásoknak járó kölcsön. Az egyes támogatási formák összege a juttatásokat szabályozó törvényekben általában abszolút értékben van meghatározva. A közvetett anyagi segítség rendszerét az állami költségvetésből nyújtott támogatások képezik, mint például a gyermek iskolai étkeztetéséhez való hozzájárulás, az ingyenes tankönyvek és segédeszközök. Közvetett anyagi segítségnek számít a jövedelemadó-kedvezmény is.

A Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztériuma a szociális rendszerben több változtatást is tervez. A változtatások oka a Szlovák Köztársaság Kormányának abban az elhatározásában keresendő, hogy kormányzása alatt szociálpolitikai elveken működő országot szeretne kiépíteni. Programnyilatkozatában elmondja, hogy politikájának célja olyan szociális program bevezetése, amely garantálja a lakosság számára az olyan személyi, gazdasági, szociális és kulturális jogalap megtartását és törvénybe iktatását, amely méltó életszínvonalat biztosít mindenki számára.

Az alábbiakban kiemelten foglalkozunk az egyes támogatási formákkal, ill. ismertetjük a tervezett változtatásokat.

5.1. Állami szociális támogatások

Az állami szociális támogatási rendszer egyszeri és ismételt juttatásokból tevődik össze.

Egyszeri juttatások:

- születési juttatás;
- szülői támogatás;
- egyszeri hozzájárulás a gyermek nevelői ellátásban való részvételéhez;

– egyszeri hozzájárulás a gyermek nevelői ellátásban való részesítésének megszűnésekor.

Ismételt juttatások:

- családi pótlék;
- gyermekgondozási segély (gyes);
- ismételt hozzájárulás a nevelői ellátásban részesülő gyermek részére;
- pótszülőnek járó ismételt hozzájárulás;
- pótszülőnek járó egyéni ismételt hozzájárulás.

Az egyes támogatási formákat az állandó lakhely szerint illetékes Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatalban lehet írásban kérvényezni. A kérvényező jogosultsága esetén a pénzösszeget a hivatal folyószámlára utalja, ill. készpénzben kifizeti.

5.1.1. Családi pótlék⁴

A támogatásban részesülők számát és a kifizetett pénzösszeg nagyságát tekintve az állami szociális támogatási formák legnagyobb részét képezi. A Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatal 2005-ben összesen 8676 millió koronát fizetett ki 1 312 573 ellátatlan gyermekre.

Családi pótlékra jogosult az ellátatlan gyermek szülője, örökbefogadás esetén – az örökbefogadról szóló határozat érvénybe lépésétől – az örökbefogadó szülő, ill. az a személy, aki a gyermeket nevelőszülői ellátásban részesíti az illetékes szerv jogerős határozata alapján. A jogosultság feltétele az ellátatlan gyermekről való gondoskodás, ill. a jogosult személy és az ellátatlan gyermek állandó lakhellyel való rendelkezése a Szlovák Köztársaság területén.

A gyermek ellátatlan a kötelező iskolalátogatás időtartama alatt, legfeljebb 25 éves koráig, ha tanulmányait középiskolában vagy egyetemen, főiskolán nappali tagozaton folytatja s mellette nem dolgozik. Ellátatlan az a 18. életévét még be nem töltött gyermek is, akinek hosszan tartó nem kielégítő egészségi állapota nem engedi tanulmányai folytatását, ill. a pénzkereső tevékenységet.

A családi pótlék jelenlegi havi összege 540 Sk. Minden év szeptember 1-jétől kormányrendelet változtathatja ezt az összeget.

5. táblázat. A családi pótlék alakulása 2002–2005 között

Év	Családi pótlékban részesülő személyek száma*	Ellátatlan gyermekek száma*	Kifizetett pénzösszeg**
2002	603 126	1 103 150	***
2003	807 005	1 365 445	8 818
2004	755 364	1 296 083	8 590
2005	755 921	1 312 573	8 676

Forrás: Správa... 2005.

Megjegyzés: * havi átlag; ** millió Sk; *** hiányzó adat

2002. június 30-ig a családi pótlékra való jogosultság a család jövedelmi szintjétől és a gyermek életkorától függött. 2002. július 1-jétől a családi pótlék alanyi jogon jár, az alacsonyabb bevételű családokat az állam a családi pótlék kiegészítésével segíti. 2004. január 1-jétől a családi pótlék alanyi jogon jár mindenkinek, függetlenül a család jövedelmi szintjétől és a gyermek életkorától.

38 Színek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

6. táblázat. Családi pótlék összegének alakulása 2002–2006 között

	A támogatás összege az adott évben (Sk)	A támogatás összege 2006-os árakban* (Sk)	%-os változás 2006-os árakban
2002. 7. 1-jétől	563,00 ¹⁵	696,65	
2003. 1. 1-jétől	270,00 ¹⁶	323,42	-53,57
2004. 1. 1-jétől	500,00	552,01	70,68
2004. 9. 1-jétől	540,00	596,17	8,00
2005. 9. 1-jétől	540,00	554,58	-6,98
2006. 9. 1-jétől	540,00	540,00	-2,63

Forrás: Správa... 2005 és saját számítások.

*Megjegyzés: * Az egyes években az inflációt figyelembe véve, azaz ugyanez a pénzösszeg 2006-ban mennyit ért.*

A családi pótlék összegének alakulását figyelve megállapíthatjuk, hogy a 2004. szeptember 1-jétől történő 40 koronás emelést követve a támogatás 540 koronás szinten stagnál, ami azt jelenti, hogy reálértéke csökken az éves infláció következtében.

5.1.2. Gyermekgondozási segély (gyes)¹⁷

Azon szülőnek nyújtandó támogatás, aki három évnél fiatalabb gyermekről gondoskodik, súlyosan beteg gyermek esetében a korhatár hat év. A támogatás a pótszülőnek is jár, amennyiben hat évnél fiatalabb gyermekről gondoskodik. A gyermek nevelőszülőnél való elhelyezéséről szóló bírósági döntés érvénybelépésétől számított legfeljebb három évig kapható. A havonta kiutalt gyermekgondozási segély jelenlegi összege 4440 Sk, melyre igényt tarthat a dolgozó szülő és a pótszülő is azzal a feltétellel, hogy a gyermeket nem óvodába (mely már részesül támogatásban az állami költségvetésből), hanem más, az állam által nem támogatott intézménybe járattja, esetleg magánszemély gondozására bízta. A gyest ezidáig csak a gyermekeiket otthon nevelő szülők kaphatták. A változás célja, hogy a szülő saját maga dönthesse, önmaga fogja gondozni gyermekét, avagy gondozóra, esetleg bölcsődére bízta; elsősorban azért, hogy ne veszítse el kapcsolatát a munkaerőpiaccal. Egyúttal megszűnt a gyesen lévő, ámde dolgozó szülőnek járó havi csökkentett, ill. a másik szülőnek fizethető egyszeri 1300 koronás gyes folyósítása, melyet a 2005. július 1-jéig érvényben lévő törvény lehetővé tett.

A gyes ugyanazon gyermek esetében csak az egyik szülőnek jár. Az a szülő, akinek anyasági segélye alacsonyabb a gyermekgondozási segély összegénél, kérvényezheti a különbség kiegyenlítését.

7. táblázat. A gyermekgondozási segély összegének alakulása¹⁸ 2002–2006 között

	A támogatás összege az adott évben (Sk)	A támogatás összege 2006-os árakban (Sk)	%-os változás 2006-os árakban
2002. 11. 1-jétől	3 790,00	4 689,73	
2003. 9. 1-jétől	3 790,00	4 539,91	-3,19
2004. 9. 1-jétől	4 110,00	4 537,54	-0,052
2005. 9. 1-jétől	4 230,00	4 344,21	-4,26
2006. 9. 1-jétől	4 440,00	4 440,00	2,21

Forrás: Správa... 2005 és saját számítások.

Annak ellenére, hogy a támogatás összege a 2002–2006 közötti időszakban abszolút értékben növekszik, reálértéke az infláció következtében csökken. Fordulat csak a 2006. szeptember 1-jétől bevezetett 210 koronás emeléssel következett be, amikor a támogatás reálértékben is növekedett.

Gyermekgondozási segélyre 2005-ben összesen 6531,3 millió koronát fizettek ki 126 482 anyának és 3435 apának. A 2004-es évhez képest ez 741,3 millió koronás növekedés az élve született gyermekek számának növekedésével, de főleg a 2005. július 1-jétől érvénybe lépett törvénymódosítással és a támogatás összegének 2005. szeptember 1-jével, 4110 koronáról 4230 koronára történő emelésével magyarázható.

8. táblázat. A gyermekgondozási segély alakulása 2003–2005 között

Év	Gyermekgondozási segélyben részesülők száma*			Kifizetett pénzösszeg**
	Nem dolgozó szülő	Dolgozó szülő	Másik szülő ¹⁹	
2003	116 649	8 350	36 203	5 647
2004	118 419	7 759	23 431	5 790
2005	122 995	7 739	2 190	6 531

Forrás: Správa... 2005.

Megjegyzés: * havi átlag; ** millió Sk

Viera Tomanová, a jelenlegi munka-, szociális- és családpolitikai miniszter három év alatt 7100 koronára emelné a gyermekgondozási segély összegét. Változna a gyes meghatározása is, a tárca 2007 július elsejétől három sávot kíván elkülöníteni. A gyes esetében három különböző összeget terveznek bevezetni. A legmagasabb összeget az a szülő kapja, aki maga neveli gyermekét, ennek összegét 4850 koronára akarják emelni. Továbbra is jár majd támogatás azoknak, akik munka vagy tanulás mellett nevelik háromévesnél fiatalabb gyermeküket. A minisztérium ezt az összeget azonban jövőre nem emelné, maradna az idén szeptembertől érvényes 4440 koronás szinten. Ezt valójában nem tartja gyesnek a miniszter, hanem valamiféle állami támogatásnak a gyermekneveléssel kapcsolatos szolgáltatások biztosításához. Támogatná azokat a szülőket is, akik állami segítséggel működő intézménybe, például óvodába járatják gyermeküket. Ennek összege azonban jóval alacsonyabb lenne a másik két típusú gyes összegénél, a tárca mindössze 1000 koronát javasol havonta. A gyes továbbra is a gyermek hároméves koráig jár majd. A minisztérium 2008-tól további jelentős emelésre készül, 2008-tól már 5540 koronát, 2009 október elsejétől pedig 7100 koronát adna, feltehetően csak a gyermeküket maguk nevelő szülőknek. Az idei, mintegy 200 koronás emelés jövőre 342 milliós többletköltséggel jár, ha 2008-ban több mint ezer koronával akar többet adni a minisztérium, az 1,7 milliárd Sk pluszkiadást jelent.

5.1.3. Születési támogatás²⁰

Az újszülött legfontosabb szükségleteivel kapcsolatos kiadások fedezésére nyújtott egyszeri támogatás. Születési támogatásra a szülést követően jogosult az anya, ill. az apa, ha az anya meghalt vagy az egy évnél fiatalabb gyermeket az apa neveli, ill.

40 Szinek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

az örökbefogadó szülő. A születési támogatásra az igényt a szülést követő 180 napon belül lehet benyújtani. A határidő elmulasztása jogvesztéssel jár. A születési támogatás jelenlegi gyermekenkénti összege 4460 Sk. Ha egyszerre két vagy több gyermek születik és közülük legalább kettő megéri a 28 napos kort, úgy ez az összeg minden gyermek után ezen összeg felével növekszik. A juttatás nem jár, ha a szülők az igény benyújtását megelőzően nyilatkozatban hozzájárultak a gyermek örökbeadásához vagy ha a gyermek a gyámhatóság döntése alapján kikerül a családból.

9. táblázat. A születési támogatás összegének alakulása²¹ 2004–2006 között

	A támogatás összege az adott évben (Sk)	A támogatás összege 2006-os árakban (Sk)	%-os változás 2006-os árakban
2004. 1. 1-jétől	4 000,00	4 416,10	
2004. 9. 1-jétől	4 320,00	4 769,39	8,00
2005. 9. 1-jétől	4 460,00	4 580,42	-3,96
2006. 9. 1-jétől	4 460,00	4 460,00	-2,63

Forrás: Správa... 2005 és saját számítások.

A születési támogatás összegének alakulását figyelve szintén leszögezhetjük, hogy a támogatás összegének abszolút értékben való növekedése nem vonja maga után reálértékének növekedését. Ellenkezőleg, az infláció következtében csökken.

10. táblázat. A születési támogatás alakulása 2002–2005 között

Év	Születési támogatásban részesülő személyek száma	Kifizetett összeg (millió Sk)
2005	53 018	233,4
2004	51 973	209,8
2003	50 892	160,1
2002	49 280	155,2

Forrás: Správa... 2005.

A szociális tárca által előterjesztett törvényjavaslat alapján a támogatás növekedésének mértékét a kormány minden év szeptember 1-ig határozná meg.

A Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztérium szerint 2007-ben a támogatás tervezett növekedése megközelítőleg 288 milliós többletköltséget róna az államháztartásra. Ez a költség 2008-ra elérheti a 294 millió koronát, 2009-ben pedig a 300 milliót. A számításoknál a Statisztikai Hivatal 2005-ös adatait vették alapul, amikor is 25 250 elsőszülött jött a világra.

A törvényjavaslat szerint a támogatás feltétele az lenne, hogy a gyermek megérje a 28. napot, ellentétben a jelenlegi támogatással, amely minden megszületett gyermek után jár. A minisztérium elsősorban a születések számát szeretné növelni. Ugyanakkor korlátozást is bevezetne: mivel nem kívánja a lányanyák számát növelni, ezért nem jár majd ez a támogatás a 18 évesnél fiatalabb korban szülő lányoknak.

A tervezet ellenzőinek kisebb kifogásai vannak az újabb szociális támogatással kapcsolatban. A Dzurinda-kormány munkaügyi minisztere, Iveta Radičová is fellépett a támogatás növelése ellen. Véleménye szerint nem ez a lépés a leghatékonyabb módja a kedvezőtlen demográfiai adatok javításának. A Kereszténydemokrata Szö-

vetség jó néhány alkalommal hangot adott annak a véleményének, hogy a támogatást nemcsak az elsőszülötteknek kellene kapniuk, hanem az összes megszületett gyermeknek. Félő, hogy ez csak az egy gyermek vállalását erősíti, hiszen már ma is minden második gyermek első és utolsó is egyben. Nem helyesli, hogy a szociális helyzetre való tekintet nélkül mindenki egyforma támogatásban részesüljön, hiszen a szegényebbeknek többre lenne szükségük, a gazdagabb családoknak pedig sok esetben nem hiányozna a megígért pénz.

Hasonló változtatást hajtott végre Jiří Paroubek szintén baloldali kormánya Csehországban. 2006 áprilisától a cseh családok 17 500 cseh koronát – amely megközelítőleg 23 000 szlovák korona – kapnak. Ez az összeg eddig 8750 cseh korona – vagyis 11 400 Sk – volt. Ellentétben a szlovák tervezettel, ahol csak az elsőszülött lenne jogosult a támogatásra, Csehországban az összes gyermek megkapja ezt az összeget.²²

5.1.4. Szülői támogatás

Szülőknek nyújtott támogatás, akiknek egyszerre három vagy több gyermekük született vagy két éven belül ismételten ikreik születtek. Az évente kiutalt támogatás jelenlegi összege minden egyes gyermekre 2420 Sk a gyermek hat éves koráig, 2980 Sk a gyermek hat és tizenöt éves kora között és 3170 Sk a gyermek tizenöt éves korában.

11. táblázat. A szülői támogatás alakulása 2002–2005 között

Év	Szülői támogatásban részesülők száma	Kifizetett pénzüsszeg (Sk)
2002	90	544 000
2003	95	708 000
2004	99	755 000
2005	100	812 000

Forrás: Správa... 2005.

5.1.5. Nevelési hozzájárulás²³

2006. január elsejétől lépett életbe a nevelési hozzájárulásról szóló új törvény, mely e támogatás öt formáját különbözteti meg. Ebből kettő egyszeri, három pedig ismételt támogatási forma:

1. Egyszeri hozzájárulás a gyermek nevelői ellátásban való részesítéséhez – a támogatás a gyermek alapvető szükségleteinek, mint ruházat, cipő, tisztálkodási kellékek, bútor kielégítésére szolgál. Az egyszeri hozzájárulás jelenlegi összege 9290 Sk.

2. Egyszeri hozzájárulás a gyermek nevelői ellátásban való részesítésének megszűnésekor – a gyermek önállósulását hivatott elősegíteni. A támogatásra igényt tarthat a nagykorúságot elért gyermek, ha a nevelői ellátás legalább egy évig tartott a nagykorúság elérése előtt. Az egyszeri hozzájárulás jelenlegi összege 23 240 Sk.

3. Ismételt hozzájárulás a nevelői ellátásban részesülő gyermek részére – az állam e módon elsősorban a gyermek nevelésével, tanítatásával és lakásával kapcsolatos költségekhez járul hozzá. A támogatás jelenlegi összege havi 3490 Sk, ha

42 Színek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

az ellátatlan gyermeknek nincs bevétele; bevétel esetén a támogatás a fenti összeg és a bevétel közti különbség.

4. Pótszülőnek járó ismételt hozzájárulás – a támogatásra a pótszülő jogosult. Kivételt képez az a pótszülő, akinek házastársa vagy önmaga anyasági támogatást vagy gyermekgondozási támogatást kap, ill. a gyermekkel egyenes ágú rokoni kapcsolatban van. Az ismételt támogatás jelenlegi havi összege 4440 Sk. Amennyiben a pótszülő személyesen gondoskodik három vagy több gyermekről, akik egyúttal testvérek, ez az összeg havonta 3150 koronával több.

5. Pótszülőnek járó egyéni ismételt hozzájárulás – e támogatásra jogosult az a pótszülő, aki bírósági döntés alapján súlyosan fogyatékos gyermeket részesít nevelői ellátásban, róla személyesen gondoskodik és állandó lakhellyel rendelkezik a Szlovák Köztársaság területén. A havonta kiutalt támogatás jelenlegi összege 1830 Sk.

12. táblázat. A nevelési hozzájárulás alakulása 2002–2005 között

Év	Egyszeri nevelési hozzájárulás		Ismételt nevelési hozzájárulás	
	Támogatásban részesülők száma	Kifizetett pénzüsszeg*	Támogatásban részesülők száma**	Kifizetett pénzüsszeg*
2002	643	5,0	2 008	68,0
2003	654	5,2	2 098	71,6
2004	843	5,04	2 190	77,3
2005	768	3,31	2 332	88,0

Forrás: Správa... 2005.

Megjegyzés: * millió Sk; ** havi átlag

5.1.6. Étkezési hozzájárulás, tanszertámogatás, motivációs hozzájárulás, ösztöndíj²⁴

Óvodás és alapiskolás korú gyermekeik után járó szociális támogatásban részesülhetnek az anyagi szükséghelyzetben²⁵ lévő családok.

A rászoruló étkeztetési hozzájárulást napi rendszerességgel kaphatnak, melynek összege havonta mintegy 500 koronát tesz ki. Az összeget havonta folyósítják az illetékes óvodának, ill. iskolának.

A tanszertámogatás értéke 1000 Sk. Egyszeri, éves szintű hozzájárulást jelent. Két részletben folyósítják. Míg korábban csak az iskolás korú gyermekek, jelenleg már az óvodások is jogosultak a tanszertámogatásra. A támogatást azonban csak abban az esetben folyósítják számukra, ha a rákövetkező évben szüleik beiratják őket az iskolába. A tanszertámogatásra kiutalt összeget szintén nem a szülő, hanem az óvoda, ill. az iskola kapja meg.

A szülőnek félévenként kell igazolnia, hogy gyermeke jogosult a támogatásra, ill. minden olyan esetben, ha számottevő változás áll be anyagi helyzetében. A kérvényező nem a szülő, hanem az óvoda-, ill. az iskolafenntartó önkormányzat.

Az alap- és középiskolák diákjai tanulmányi eredményeik függvényében ösztöndíjban is részesülhetnek. Az iskolák állítják össze a diákjaik tanulmányi átlagát feltüntető jegyzéket, a munka-, szociális- és családjogi hivataloknak ezt követően kell megállapítaniuk mind a jogosultságot, mind a támogatás mértékét.

13. táblázat. Szociális ösztöndíjak a diák tanulmányi eredményei alapján 2006-ban

Középiskolai ösztöndíjak		Alapiskolai ösztöndíjak	
Elért tanulmányi átlag*	Az ösztöndíj havi összege	Elért tanulmányi átlag	Az ösztöndíj havi összege
1,00–2,00	1 200 Sk	1,00–1,50	500 Sk
2,00–3,00	800 Sk	1,50–2,50	300 Sk
3,00–	600 Sk	Félpontos javulás	200 Sk

Forrás: Správa... 2005

Megjegyzés: * előző félévi

Anyagi szükséghelyzetben lévő gyermekek részére 2005-ben 427,3 millió Sk támogatást fizettek ki. Havonta 80 900 gyermek részesült étkezési hozzájárulásban, 20 058 gyermek kapott ösztöndíjat és 123 880 gyermek tanszertámogatást.

A Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztérium 2005 júniusában végzett felméréseinek eredménye ezen támogatási formák pozitív hatásáról számol be az anyagi szükséghelyzetű családokból származó gyermekek esélyegyenlőségének növelésére.

5.1.7. Egyetemi ösztöndíjak – szociális támogatás

Csakis azok a nappali tagozatos hallgatók kaphatják, akik nem lépik túl tanulmányaik előre megszabott időkeretét, vagyis nem ismételnék évet. Ha az egyetemista lakhelyén kívüli felsőoktatási intézményben folytatja tanulmányait, a támogatás összege növekedhet.

A család havi jövedelméhez nem számítják hozzá a hallgató keresményét, ha nem haladja meg a havi 5676 koronát, vagyis a létminimum 1,2-szeresét. Ha a hallgató a létminimum 1,2-szeresénél magasabb havi jövedelemmel bír, csupán a különbséget adják hozzá a családja bevételeihez. Ha az egyetemista – tegyük fel – havi 7000 Sk munkából származó bevételre tesz szert, a család jövedelméhez 1324 koronát adnak hozzá, vagyis a megkeresett összeg és a létminimum 1,2-szerese közti különbséget. A támogatást az adott felsőoktatási intézmény tanulmányi osztályán kell kérvényezni.

5.1.8. Póttartásdíj

A 2005. január elsejétől érvénybe lépett 452/2004 számú törvény szabályozza. A póttartásdíj az állam által nyújtott összeg a bírósági döntés alapján tartásdíjra jogosult gyermek részére abban az esetben, ha a tartásdíjat nem fizeti a bírósági döntés alapján meghatározott személy.

A póttartásdíjra igény tartható, ha a köteles személy a tartásdíjat három egymás után következő hónapon keresztül nem fizeti, ha a gyermek rendszeresen jár iskolába és állandó lakhellyel rendelkezik a Szlovák Köztársaság területén, valamint ha az igénylő és a vele közösen elbírálható személyek bevétele nem haladja meg a létminimum 2,2-szeresét. A havonta kifizetett póttartásdíj legfeljebb az ellátatlan gyermekekre számított létminimum 1,2-szerese lehet, jelenleg 2724 Sk.

Az állam ilyen módon vállalja át a tartásdíj fizetését, melyet azonban a köteles személyen büntetéssel együtt behajt, aminek nagysága a kifizetett póttartásdíj 25%-a.

2005-ben 38,437 millió koronát fordítottak a póttartásdíjak kifizetésére.

6. Családtámogató elemek a szlovák adórendszerben

Annak ellenére, hogy számos ellenérv született az adórendszer szociálpolitikai célokra való felhasználása ellen, a legtöbb állam, így Szlovákia adórendszerének is szerves részét képezik a családtámogató intézkedések. Az adórendszer az anyasági juttatások és a családi pótlék mellett a családpolitika fontos eszköze. Az adókedvezmények a társadalmi igazságosság egyik fajtáját képviselik, amennyiben figyelembe veszik az adóalany teherviselő képességének szintjét a jövedelemadó összegének meghatározásakor. A családpolitika formálódásának időszakában (múlt század első fele) a társadalomban az egykeresős családfenntartói modell volt a meghatározó, azaz a családfő egyedül gondoskodott feleségéről és gyermekeiről. Az adókedvezmények rendszere ezért a családokat két lehetséges irányból közelíti meg: a kedvezmények egyik csoportja figyelembe veszi a házaspár egyik tagjának eltartotti helyzetét, a másik csoportba azon kedvezmények sorolhatók, amelyek az eltartott gyermekekre vonatkozóan járnak (Mészáros 2006).

6.1. A 2004. január 1-jétől érvénybe levő adórendszer családtámogató elemei

A 2004-ben életbe lépő adóreform az egykulcsos adó bevezetésén túl módosította az addig érvényben levő adórendszer család-, ill. gyermektámogatási elemeit. Emelkedett az adóalanyra és a vele egy háztartásban élő házastárs után igényelhető kedvezmény: mindkettő összege 2004-től a mindenkori létminimum 19,2-szeresére változott. (2003-ban 38 760 Sk, ill. 12 000 Sk, 2004-ben 80 832 Sk, 2005-ben 87 936 Sk.) A reformot megelőző törvényi szabályozás csupán az adóköteles jövedelemmel nem rendelkező házastárs esetén jogosította fel az adóalanyt az adócsökkentő tétel igénybe vételére. 2004-től az adóalany minden olyan esetben jogosult a kedvezményre, mikor házastársa jövedelme nem éri el a létminimum 19,2-szeresét, és e két összeg különbségével csökkentheti adóalapját. Megváltozott a gyermekek után leszámlázható adókedvezmény: 2003-ban 16 800 SK-t lehetett évente²⁶ gyermekként leírni az adóalapból, 2004-ben ez évi 4800 SK adóbónuszra változott, mely a fizetendő adó összegét csökkenti. Amennyiben legalább az egyik szülő dolgozik, az eltartott gyermekkel egy háztartásban él és jövedelme meghaladja a mindenkori minimálbér hatszorosát, a gyermek után járó bónuszt, ill. ennek a fizetendő adóval módosított részét készhez kapja. A bónusz kifizetése a gyermek óvoda-, illetve iskolalátogatásához kötött. Ez az intézkedés a munkanélküliség csökkentésére irányul, hiszen az adóbónuszra csak az jogosult, aki önálló vállalkozásból vagy munkaviszonyból származó jövedelemmel rendelkezik. Érdekes vonás, hogy a törvény nem tesz különbséget hazai, ill. külföldről származó jövedelem között, ezzel ösztönözve a munkaerő mobilitását az országon belül és külföldre egyaránt.²⁷

14. táblázat. A személyi jövedelemadó főbb változásai 2003–2004-ben

	2003	2004
Adókulcsok	10%, 20%, 28%, 35%, 38%	19%
Az adóalapból az adólanyra leírható, nem adóköteles bevétel	38 760 Sk	80 832 Sk (a mindenkori létminimum 19,2-szerese)
Gyermekek utáni kedvezmények	16 800 Sk, mely az adóalapot csökkenti	4 800 Sk adóbónusz, mely az adóból számítható vissza
Házastárs utáni kedvezmények	12 000 Sk adóköteles bevétellel nem rendelkező házastárs esetén	80 832 Sk – a házastárs adóköteles bevétele

Forrás: a 366/1999 és az 595/2003 (11. §) számú törvény.

Az adóbónusz bevezetése lehetővé tette, hogy az alacsonyabb jövedelmű családok is haszonélvezői legyenek az adórendszer által nyújtott családtámogatási elemeknek, hiszen az alacsony adóköteles jövedelemmel rendelkező családok a reform előtt a gyermekek utáni kedvezményektől elestek. Az adóbónusz bevezetésével a kormány megszüntette a hátrányosan érintett családok ilyen jellegű diszkriminációját: az ő esetükben az eddig nem érvényesíthető kedvezményeket pénzügyi támogatás (adóbónusz) formájában készhez kapják.

6.2. A 2004-ben életbe lépő reformcsomag hatása a családok gazdasági-szociális helyzetére

A 2004-ben életbe lépő széleskörű reformprogram – mely a befektetési környezet javításával Szlovákia gazdasági teljesítményét hivatott növelni – mind az országon belül, mind nemzetközi viszonylatban nem csekély elismerést vívott ki magának. 2005-ben a Világbank Szlovákiát választotta a 2004-es év reformországának, és a befektetési környezet tekintetében hetediknek rangsorolta a vizsgált 145 ország közül. Ugyanakkor a reformtervezetek kemény ellenállásba ütköztek az ország egyes területein és bizonyos érdekeltségi körökben. A legtöbb támadásnak az adott alapot, hogy a reformok amellett, hogy a gazdasági növekedést támogatják, egyben mélyítik a szakadékot a kedvezőbb gazdasági környezet haszonélvezői és azon csoportok között, akik jövedelmük jelentős visszaesésének kockázatával számolhatnak a reformot követően.

Mind a szlovák, mind a nemzetközi megfigyelők körében megállapítást nyert, hogy Szlovákiában a kilencvenes években fennálló szociális ellátó rendszer meglehetősen hatékony biztonsági hálóként működött, de ugyanakkor pénzügyi szempontból fenntarthatatlan volt, az alacsony jövedelmi potenciállal rendelkezőket demotiválta a munkahelykeresésben és gazdasági aktivitásukban, valamint fenntartása magas adóterheket követelt, ami jelentős akadállyal számított a munkahelyteremtésben.

A Világbank számításai szerint a 2004-ben életbe lépett szociális és gazdasági reformcsomag a családok többségét pozitívan érintette, különösen azokat a családokat, ahol legalább az egyik a házastársak közül rendelkezett munkaviszonnyal. Ez nagyban annak köszönhető, hogy nem érte őket anyagi veszteség a szociális támo-

46 **Szinek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila**

gatások korlátozása, illetve csökkenése miatt (hiszen nem volt rá jogosultságuk), és egyben nyertek az adóreform által bevezetett újítások (pl. az adóbónusz) által. Különösen igaz ez az átlagon felüli jövedelemmel rendelkező családokra, akiknek bevétele több esetben növekedett, hiszen a családi pótlék csökkenéséből származó jövedelemkiesést messze túlsúlyozta az adótörvény adta új lehetőségekből származó haszon (World Bank 2005).

Összetettebb kérdés azon családok helyzetének megítélése, ahol gazdaságilag egyik családtag sem aktív – ebbe a kategóriába tartoznak általánosságban véve a munkanélküliek és a szociális esetek. Az adóreform a szociális segélyben részesített családok életszínvonalának bizonyos mértékig való csökkenését eredményezte (a magasabb infláció okán), a másik oldalon viszont a közvetlen adókon keresztül segített a gazdaságilag inaktív lakosság munkavállalási motivációjának helyreállításában (IFP 2005).

Gazdasági kutatások (Árendás et al. 2006; IFP 2005; Moore 2005) világosan azt mutatják, hogy az adórendszer reformja javított azon családok helyzetén, ahol legalább egy szülő dolgozik. Amennyiben az adóalany legalább egy eltartott gyermek után adókedvezményre jogosult, a jövedelemre való tekintet nélkül jövedelme nagyobb részét kapja kézhez a reform által bevezetett módosítások után, mint változatlan feltételek mellett 2003-ban. A gyermekek számának növekedésével a pozitív hatások egyre markánsabbak. Azok az adóalanyok, akiknek az adóalapjukból számított adó nem haladja meg az általuk igényelhető adóbónusz összegét, a két összeg különbségét kézhez kapják, ami e csoportok esetében negatív effektív adókulcsot indukál. Az IFP²⁸ számításai szerint 2004-ben a munkavállalók tiszta reáljövedelme nem csökkent, sőt a munkavállalók nagy része a reform bevezetésével nyert – első sorban a gyermekes családok.

A reformok kritikásai számos esetben azon családok anyagi helyzetének romlásával érveltek, ahol mindkét szülő munkanélküli: az adórendszerbe foglalt gyermekek után járó kedvezmények e rétegek számára nem elérhetők, így őket különösen érzékenyen érinti az adóbónusz bevezetésével párhuzamosan történő családpótlék-csökkenés. Egyes kiemelkedően magas munkanélküliséggel sújtott régiókban a szülők munkába állásának esélye erősen korlátozott, így nagyon csekély az esélye annak, hogy a jövőben ezt a támogatási formát igénybe vegyék.

15. táblázat. A nettó jövedelem változása 2004-ben a család szempontjából

	Statikus megközelítés		Dinamikus megközelítés		
	Szja és járulékok	Szja és közvetett adók	Szja és járulékok	A jövedelem reális növekedése	
				%-ban	Sk-ban
Munkavállaló (átlagkereset) + 2 gyermek	2,7%	0,7%	11,7%	3,9%	1 433
Munkavállaló (átlagkereset) + adóköteles jövedelemmel nem rendelkező házastárs + 2 gyermek	7,8%	5,7%	17,1%	8,9%	2 613
Munkavállaló (átlagkereset) + házastárs (átlagkereset) + 2 gyermek	2,9%	0,9%	13,8%	5,9%	836

Forrás: www.finance.gov.sk.

A Nagyszombati Egyetem által készített felmérés – mely többek között a családok szociális-gazdasági helyzete és a gyermekvállalási kedv közti összefüggéseket kívánta felmérni – tükrözi, hogy a családok gyermekvállalásról szóló döntésére a materiális feltételek teljesülésének van a legnagyobb szerepe (lakás, pénzügyi helyzet, társadalmi bizonytalanság). A gyermekvállalással kapcsolatos akadályok tehát, legalábbis elvben, elháríthatók, megszüntethetők. A gazdasági reformok folytatása célzott családpolitikával összekötve visszaállíthatná a népesség stabil fenntartásához szükséges születési mutatókat (Matulník – Ritomský – Pastor 2003).

7. Összegzés

Szlovákia óriási demográfiai változásoknak lehetett szemtanúja az állami szocializmusból a piacgazdaságba való átmenetet követően. A népesség összetételének alakulása indokoltá, sőt megkerülhetetlenné tette a családtámogatási rendszerek és politika újraformálását, amely a Szlovák Köztársaság mint önálló állam megalakulását követően fokozatos és állandó változásokon ment keresztül.

Az állam fő felelőssége a családok szociális-gazdasági biztonságát illetően olyan politikai, jogi, adózási és intézményi feltételek kialakítása, melyek támogatják a gazdasági teljesítmény növekedését és a makroökonómiai egyensúly elérését. A szociális szféra terén a szlovák kormányknak olyan politikát kell követnie, amely összhangban áll a tradicionális európai értékekkel. Ez alatt főként az egyéni felelősséget, az egyenjogúságot, az egyén önmegvalósítási lehetőségeinek maximalizálását értjük, illetve a közösség azon feladatát, hogy a hátrányos helyzetű társadalmi rétegekről gondoskodjon.

A 2004-ben érvénybe lépő reformok sikerességét mi sem bizonyítja jobban, mint a hatalmas hazai és nemzetközi pozitív visszhang. A Világbank 2005-ben készített, a reformcsomag egészének szentelt vizsgálatában rámutatott, hogy a változások kimutathatóan előnyösnek bizonyultak mind makroökonómiai, mind mikroökonómiai szempontból. Mint minden törvényi változás, e reformcsomag is magában hordozza egyes társadalmi csoportok életszínvonal változásának lehetőségét, azonban kevés kétség fér hozzá, hogy a 2004-es szlovák reformok „potenciális Pareto-javítást”²⁹ eredményeztek (World Bank 2005).

Jegyzetek

1. Az összehasonlítás kedvéért: ugyanezen mutató átlagértéke a nyugat-európai államokban 1,53 volt.
2. http://www.unicef.org/infobycountry/slovakia_statistics.html.
3. <http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>.
4. www.statistics.sk.
5. Uo.
6. 2004-ben a legtermékenyebb korosztálynak a 27 éves nők számítottak.
7. <http://www.euractiv.com/en/socialeurope/women-slovak-workforce-challenges/article-153277>.
8. www.statistics.sk.
9. <http://www.statistics.sk/webdata/slov/mikrocen/mikr.html>.

48 Szinek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

10. Frissebb adatok az abszolút szegénységi rátát tekintve nem elérhetők.
11. http://www.employment.gov.sk/rodinna_politika/konc_stat_rod_politiky.html.
12. Uo.
13. www.tarki.hu/adatbank-h/nok/pdf/fuggelek1-7.pdf.
14. A 600/2003, a 461/2003 számú törvények és a 485/2004 számú kormányrendelet szabályozza.
15. A gyermek életkorától függően három különböző összegben (480 Sk, 590 Sk és 620 Sk) állapították meg. Az összehasonlíthatóság kedvéért a három összeg átlagát vettük. Nem teljes mértékben releváns mutató, mivel az alacsonyabb bevétellel rendelkező családoknak családpótlék-kiegészítés is jár.
16. A gyermek életkorától függetlenül a családi pótlék összege 270 Sk. Nem teljes mértékben releváns mutató, mivel kiegészítés jár az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező családok részére.
17. A 280/2002, a 643/2002, a 453/2003, a 601/2003 és a 244/2005 számú törvény, valamint a Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztériumának 415/2004, 378/2005 és a 493/2006 számú rendelete szabályozza.
18. A szülő nem dolgozik.
19. Egyszeri gyes.
20. A 235/1998, a 453/2003, a 601/2003 és a 471/2005 számú törvény, valamint a 484/2004 számú kormányrendelet szabályozza.
21. Egy gyermek esetén.
22. www.ujszo.com.
23. A 627/2005 számú törvény és a Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztériumának 494/2006 számú rendelete szabályozza.
24. A 37/2004-II/1 és 3950/2004-II/1 számú rendeletek szabályozzák.
25. Anyagi szükséghelyzetben az a személy van, akinek a bevétele, ill. a vele közösen elbírálendő személy bevétele nem éri el a létminimum összegét, és vagyonával képtelen biztosítani önmaga minimális létszükségeit. Közösen elbírálendő személynek számít a házastárs, az ellátatlan gyermek, aki a szülővel egy háztartásban él, ill. a szülővel egy háztartásban élő bevétellel nem rendelkező gyermek 25 éves koráig, vagy ha bevétele nem haladja meg a minimálbért. A minimálbér jelenlegi összege 7600 Sk.
A létminimum a fizikai személy bevételeinek társadalmilag elismert legalacsonyabb határa, mely alatt az anyagi szükséghelyzet állapota lép fel. Jelenlegi összege egy felnőtt esetén 4980 Sk, további közösen elbírálendő személy esetén 3480 Sk, ellátott kiskorú és nem ellátott gyermek esetén 2270 Sk.
26. Lásd a 366/1999 számú törvényt.
27. Lásd az 595/2003 számú törvény 33. § 1. bekezdését.
28. Inštitút finančnej politiky.
29. A „potenciális Pareto” kritérium alapján olyan változások törvénybe iktatása célszerű, melyek a társadalom egészének jólétét növelik – azaz, amelyek esetében a módosítások haszonélvezőinek haszna felülmúlja a vesztesek költségeinek összegét.

Felhasznált irodalom

- Acs, Gregory 1996. The impact of welfare on young mothers' subsequent childbearing decisions. *The Journal of Human Resources*, Vol. 31, No. 4 (Fall 1996), 898–915. p.
- Árendás Csaba–Dudás Tamás–Illés Gábor–Szinek Kénesy Marianna 2006. A szlovákiai adó-reform 2004-ben – a 19% egy éve. In Keszegh Béla–Török Tamás (szerk.): *Gazdasági váltás Szlovákiában – Economic Reforms in Slovakia*. Komárom, Kempelen Farkas Társaság, 63–96. p.

- Darvas Ágnes 2000. *Utak vagy tévutak? Családtámogatások Kelet-Közép-Európában a rendszerváltás után*. Phd-disszertáció. Budapest, ELTE BTK Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet és Továbbképző Központ.
- Gauthier, Anne 1996. *The State and the Family: A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*. Oxford, Clarendon Press.
- Gauthier, Anne 2005. Trends in Policies for Family-friendly Societies. In Macura, Miroslav – MacDonald, Alphonse – Haug, Werner (eds.): *The New Demographic Regime. Population Challenges and Policy Responses*. New York–Geneva, United Nations, 95–110. p.
- Gauthier, Anne – Hatzius, Jan 1997. Family Benefits and Fertility: An Econometric Analysis. *Population Studies*, Vol. 51, No. 3 (November 1997), 295–306. p.
- IFP 2005: *Prvý rok daňovej reformy alebo 19% v akcii 2005*. www.finance.gov.sk/ifp.
- Kamerman, Sheila – Kahn, Alfred 1978. *Family Policy. Government and Families in Fourteen Countries*. New York, Columbia University Press.
- Matulník, Jozef – Ritomský, Alojz – Pastor, Karol 2003. Makrospoločenské faktory súčasného vývoja pôrodnosti na Slovensku. *Sociológia*, roč. 35, č. 4, 307–332. p.
- Mészáros József 2006. *A családi típusú jövedelemadózás*. valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=657&lap=0.
- Moore, David 2005. *Slovakia's 2004 Tax and Welfare Reforms*. IMF Working papers 05/133. Washington, International Monetary Fund.
- Pilinská, Viera (ed.) 2004. *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*. www.stena.infostat.sk/vdc/pdf/rodina2004.pdf.
- Plošná podpora rodín – áno či nie?* Bulletin ISP č. 1/05. http://www.employment.gov.sk/mpsvrsr/internet/home/page_pdf.php?id=959&slD=2fa9058f92e1216a5dd0e461c41ba9cb#search=%22Pl%C5%A1n%C3%A1%20podpora%20rod%C3%ADn%20E2%80%93%20%C3%A1no%20%C4%8Di%20nie%22.
- Pongrácz Tiborné 2002. *Termékenység, család, családpolitika*. www.nepinfo.hu/doc.php?doc=NDM1&f=. /f0705050 10002.pdf.
- Rostgaard, Tine 2004. *Family Support Policy in Central and Eastern Europe – A Decade and a Half of Transition*. Copenhagen, The Danish National Institute of Social Research. /Early Childhood and Family Policy, 8./
- Sleeboos, Joëlle 2003. *Low Fertility Rates in OECD Countries: Facts and Policy Responses*. <http://puck.sourceoecd.org/vl=11113322/cl=11/nw=1/rpsv/cgibin/wppdf?file=5lgsjhvj7qg7.pdf>.
- Somlai Péter 1998. *A sokféleség zavara: a családi életformák pluralizációja Magyarországon*. www.nepinfo.hu/doc.php?doc=NDlw&f=. /f070401010002.pdf.
- Stanek, Vojtech – Dudová, Iveta – Laluha, Ivan – Rievajova, Eva 1999. *Sociálna politika*. Bratislava, Sprint.
- Správa o sociálnej situácii 2005* 2005. http://www.employment.gov.sk/mpsvrsr/internet/home/page_pdf.php?id=2200&slD=ef79d91f3bba5241c542a1468b271b65.
- UNECE 2000: *Transition economies: less money, fewer children*. <http://www.unece.org/press/pr2000/00gen13e.htm>.
- UNICEF 2000: *A League Table of Child Poverty in Rich Nations*. <http://www.unicefcdc.org/publications/pdf/repcard1e.pdf>.
- UNICEF 2005: *Child Poverty in Rich Countries*. <http://www.unicef.org/sowc06 /pdfs/rep-card6e.pdf>.
- Van de Kaa, Dirk 1996. Anchored Narratives: The Story and Findings of Half a Century of Research into Determinants of Fertility. *Population studies*, Vol. 50, No. 3. 432. p.
- Van de Kaa, Dirk 1999. Europe and its Population: The Long View. In van de Kaa, Dirk – Leridon, Henri – Gesano, Giuseppe – Okolski, Marek: *European Populations, Unity and Diversity*. Kluwer, Dordrecht, 1–49. p.

50 Szinek Kénesy Marianna–Orbán Elvira–Juhász Attila

- van Zundert, Halman Luijckx (ed.) 2005. *The Atlas of European Values*. Herndon, Brill Academic Publishers.
- World Bank 2002: *Slovak Republic: Living Standards, Employment and Labor Market Study*. World Bank Country Study No. 23976. http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2002/05/03/000094946_02042504020158/Rendered/INDEX/multi0page.txt.
- World Bank 2005: *The Quest for Equitable Growth in the Slovak Republik, Earning Your Way Out of Poverty: Assessing the Distributional Effects of Recent Slovak Reforms of the Tax and Bene?t Systems*. Report No. 32433-SK. <http://siteresources.worldbank.org/INTSLOVAKIA/Resources/TechnicalNote.pdf#search=%22World%20bank%20Report%20No.%2032433-SK%22>.
- Opatrenie č. 160/1999 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 187/2000 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 232/2001 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 285/2002 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 213/2003 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 372/2004 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 262/2005 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Opatrenie č. 415/2006 Z. z. o úprave súm životného minima. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 286/1992 Z. z. o daniach z príjmov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 90/1996 Z. z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 125/1998 Z. z. o životnom minime. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 235/1998 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 236/1998 Z. z. o zaopatrovacom príspevku. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 366/1999 Z. z. o daniach z príjmov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 280/2002. Z. z. o rodičovskom príspevku. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 595/2003 Z. z. o daniach z príjmov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 601/2003 Z. z. o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 452/2004 Z. z. o náhradnom výživnom. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 244/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 280/2002 Z. z. o rodičovskom príspevku v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. www.zbierka.sk.
- Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa. www.zbierka.sk.
- www.crlp.org/pdf/pub_bp_trendsinnr_ece.pdf
- www.epmloyment.gov.sk
- www.employment.gov.sk/rodinna_politika/konc_stat_rod_politiky.html
- www.euractiv.com/en/socialeurope/women-slovak-workforce-challenges/article-153277
- www.europa.eu
- www.finance.gov.sk
- www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm
- www.oecd.org
- www.statistics.sk/
- www.sdf.sk/sdf_media/2004_mikrocenzus2003.pdf
- www.tarki.hu/adatbank-h/nok/pdf/fuggelek1-7.pdf

www.ueos.sk/mvrr.sr/isvov/s3/m6/catb.asp
www.unicef.org/infobycountry/slovakia_statistics.html
w3.unece.org/stat/scriptsdb/catalog.asp

MARIANNA SZINEK KÉNESY – ELVIRA ORBÁN – ATTILA JUHÁSZ
FAMILY SUPPORT IN THE SLOVAK PUBLIC POLICY

Slovakia could eye-witness vast demographic changes after the transition from state socialism to market economy. The formation of population composition reasoned, and even made it inevitable to re-create family support systems and policy, that after the creation of the independent Slovak Republic went through gradual and permanent changes.

The responsibility of the country in connection to the social and economic safety of families is the creation of such political, legal, taxation and institutional conditions that support the growth of economic performance and the reaching of macro-economic equilibrium.

Concerning the social sphere the Slovak government has to follow such policy that is in harmony with the traditional European values. What is meant by this is mainly the maximalisation of individual responsibility, equality of rights and possibilities of self-realisation, and/or the task of the community to take care of those in disadvantaged position from social point of view.

The successfulness of new reforms in effect from 2004 is well-evidenced by immense positive reactions at home and abroad. The study of the World Bank in 2005 - oriented on the examination of the whole reform package - stated that the changes had been proved to be advantegous from both macro-economic and micro-ecoomic point of view. Like all legal changes, this reform package also had the possibility of raising the living standard of certain social groups, although it is doubtless that the Slovak reforms in 2004 resulted „potential Pareto-improvement.”

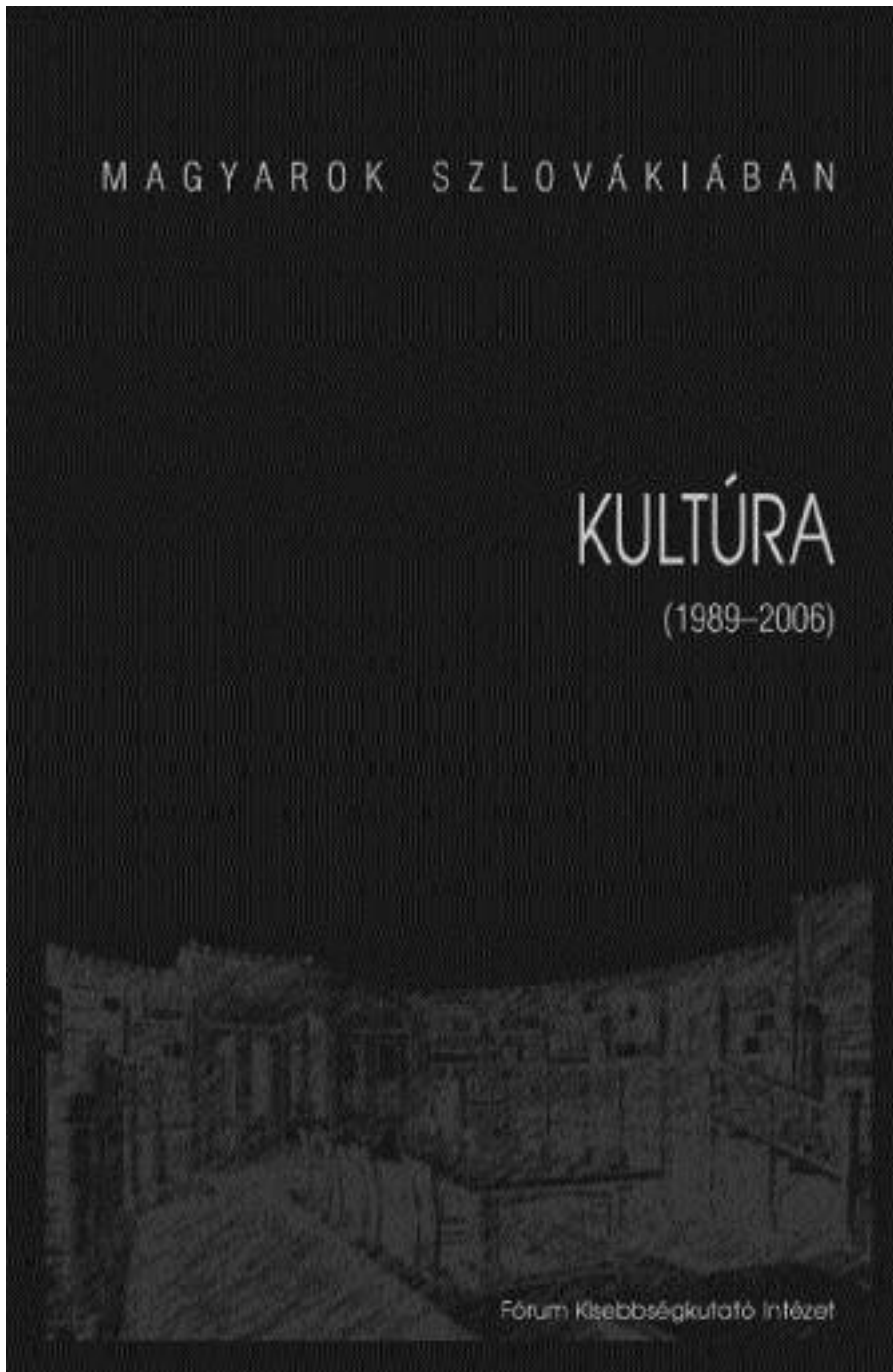
As a result of disadvantaged demographic changes, Slovakia's population number at the recent production rate is necessary decreases. If a society wants to remain, it is necessary to find the way to ensure simple reproduction of the population number of following generations. Low number of children at the decrease of population number can create numerous such economic and social problems of which consequences have not been cleared out yet. Is it possible to change this process and how?

The study tries to find answers mainly for the above-mentioned questions. The firs part is on the demographic and social and economic situation of families, the second part introduces the division of family support measures, its goals and possible effects, the third part shows the family supporting elements of the Slovak public policy, while focusing on the effects of taxation changes in case of certain family models.

MAGYAROK SZLOVÁKIÁBAN

KULTÚRA

(1989–2006)

Fórum Kisebbségkutató Intézet